

PARTICULARITĂȚI LEXICO-SEMANTICE ÎN TEXTELE CATEHETICE ORTODOXE DIN SEC. AL XXI-LEA

Alexandra-Ioana DÂNGĂ

Facultatea de Litere,
Universitatea "Babeș-Bolyai", Cluj-Napoca

*Lexical-Semantic Particularities in Orthodox Catechetical Texts
of the 21st Century*

Abstract: The Romanian Christian terminology is based on Greek and Slavic idioms, therefore the conservative, orthodox discourse is nowadays still governed by these prestigious and stable lexemes. The discourse analysis proposed by the Frence School includes both the discursive formation and the constitutive frontier.

Keywords: *discourse, constitutive frontier, lexical semantic analysis, conservatism*

0. Preliminarii

Limba română este vorbită de o populație majoritar ortodoxă, de aceea idiomurile balcanice (slavona și greaca) stau la baza terminologiei creștine, astfel încât acești termeni se bucură de prestigiu, continuitate, stabilitate și identitate semantico-referențială diacronică. Ține de domeniul evidenței faptul că discursul catehetic catolic este foarte bine sincronizat cu limba literară actuală, iar împrumuturile latino-romanice rămân o specificitate a acestor texte confesionale.

Corpusul de texte catehetice ortodoxe¹, pe care le vom analiza din punct de vedere lexico-semantic, are în componență următoarele discursuri: *Învățătura de credință ortodoxă* (1990², 1992³, 1993⁴, 1996⁵, 2003⁶, 2009⁷,

¹Menționăm că analiza lingvistică va trata doar limbajul catehetic, excluzând limbajul liturgic, biblic, omiletic, limbaje care apar în textele catehismelor prin tehnica citării.

²*Catehism ortodox*, Ed. Mitropoliei Ardealului, Sibiu, 1990 (abreviere C.O.: 1990).

³*Învățătura de credință ortodoxă*, Ed. EIMBOR, București, 1992 (abreviere Î.C.O.: 1992).

⁴*Învățătura de credință ortodoxă*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 1993 (abreviere Î.C.O.: 1993).

2015⁸)⁹, *Catehismul creștinului drepcredincios* (1994¹⁰, 2011¹¹)¹², *Credința sfinților – Catehismul Bisericii Ortodoxe* (2004)¹³, *Catehismul ortodox* (2007)¹⁴, *Viu este Dumnezeu: catehism ortodox* (2009¹⁵, 2016¹⁶)¹⁷.

1. Perspectiva pragmatico-enunțiativă

Acest tip de perspectivă a fost elaborată de Școala franceză de analiză a discursului (anii '70), care apare în prelungirea etapei structuraliste, și are ca scop abordarea textelor ca „formații discursive, produse în cadrul unei instituții, într-un context social-istoric bine determinat și a căror identitate se definește numai în relație cu alte formațiuni discursive, în și prin discurs”¹⁸. Discursul se definește ca *ansamblu de enunțuri, ce pornesc de la o poziție ideologică*. Teoreticienii analizei discursului (D. Maingueneau, P. Charaudeau, M. Dubois, R. Vionetc) restituie limbajului funcția de a construi relații sociale, redefinind, astfel, limbajul și resemantizând enunțul. Obiectul analizei discursului vizează texte scrise, produse în cadrul unor instituții, care impun constrângeri actului de enunțare, texte integrate unui *interdiscurs* (interdiscursul, în viziunea lui D. Maingueneau este „la comparaison, la mise en contraste de formations discursives considérées indépendamment l'une de l'autre. L'objet de l'ADn'est pas tant la formation

⁵ *Învățătura de credință creștină ortodoxă*, Ed. Imprimeria de Vest, Oradea, 1996 (abreviere Î.C.C.O.: 1996)

⁶ *Credința ortodoxă*, Editura Trinitas, Iași, 2003 (abreviere C.O.:2003).

⁷ *Învățătura de credință ortodoxă*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 1993 (abreviere Î.C.C.O.: 2009).

⁸ *Învățătura de credință ortodoxă*, Ed. Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2015 (abreviere Î.C.C.O.: 2015).

⁹ Fiind aceeași ediție, vom folosi pentru analiză textul *Credință ortodoxă* (C.O.: 2003).

¹⁰ E. Șortan, *Catehismul creștinului drepcredincios*, Ed. Polidava, 1994 (abreviere C.C.D.:1994).

¹¹ *Catehism ortodox*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2011 (abreviere C.O.: 2011)

¹² Din nou, deoarece toate catehismele reprezintă variante ale originalului din 1956, vom întrebuiți versiunea cea mai recentă, *Catehism ortodox* (C.O.:2011)

¹³ Sfântul Nicolae Velimirovici, *Credința sfinților – Catehismul Bisericii Ortodoxe*, Ed. Sofia, București, 2004 (abreviere C.B.O.:2004).

¹⁴ Sfântul Filaret, *Catehismul Ortodox*, traducere de Gheorghică Ciocoi, Ed. Cartea Ortodoxă, București, 2007 (abreviere C.O.:2007).

¹⁵ *Viu este Dumnezeu: catehism ortodox*, traducere de Ioan Nicolae, Ed. Reîntregirea, Alba-Iulia, 2009.

¹⁶ *Ibidem*, 2016.

¹⁷ Vom folosi spre analiză ediția cea mai recentă, cea din 2016 (abreviere V.D.C.O.: 2016).

¹⁸ Ligia Florea (coord.), *Gen, text și discurs jurnalistic*, București, Ed. Tritonic, 2011, p. 11.

discursive ellemêmeque sa frontière constitutive”¹⁹ sau texte care prezintă o importantă miză istorică, socială, religioasă etc. Extrapolând, interdiscursul circumscrie următoarele principii: enunțurile coexistă și interacționează, iar discursul nu poate fi conceput în afara interdiscursului, deoarece orice discurs are o relație cu trecutul și reprezintă o completare, reconfirmare, explicitare a unui text, în cazul nostru, religios. Mai exact, interdiscursivitatea este un proces de reconfigurare neconținută prin care o formațiune discursivă încorporează elemente produse în afara ei, pe care le redefinește sau le interpretează prin prisma propriilor categorii. Astfel, textele „se hrănesc” din alte texte, deci textul nu este un enunț autosuficient, el are nevoie de un cadru hermeneutic. În speță, termenii religioși exprimă o viziune proprie religiei, iar prin intermediul fiecărui termen utilizat în discurs se actualizează, în mod integral, alte discursuri care conțin același imaginar religios (spre exemplu, *Sfânta Treime* este o sintagmă care actualizează obligatoriu concepte ale unor discursuri precedente, precum „Dumnezeu-Tatăl”, „Dumnezeu-Fiul” sau „Iisus Hristos” și „Duhul Sfânt”)

D. Maingueneau susține că există un dialog între texte și că analiza discursului are ca obiect, nu atât textele care prezintă o identitate enunțiativă, cât textele care stabilesc o *frontieră constitutivă*, adică reconstruiesc textul pornind de la propria poziție²⁰. Exemplul lui Maingueneau expune discursurile a două curente de gândire ale Contrareformei: jansenist și iezuit. Bunăoară, janseniștii puneau accentul pe individ și intelectualitate, pe când iezuiții promovau lipsa egoismului și acțiunile sociale (îngrijirea bolnavilor, instruirea tinerilor); astfel, cele două curente sincronice își construiesc discursul fiecare reluând discursul rival și adaptându-l propriei poziții. Interdiscursivitatea, în speță, reprezintă procesul de reconfigurare neconținută, prin care o *formațiune discursivă* încorporează elementele produse în afara ei, pe care le resemantizează/redefinește. Janseniștii, astfel, preiau discursul iezuit și îl re poziționează, interpretându-l prin prisma propriei ideologii²¹.

Analizând textele catehetice din perspectiva pragmatico-enunțiativă, indubitabil, discursul religios ortodox se poate aborda doar prin referirea la catehismele interconfesionale, integrând discursurile celorlalte culte în analiza pragmatico-enunțiativă. Școala franceză de analiză a discursului insistă să conectăm discursul cu întreg contextul lui, deci cu toate frontierele constitutive, care nu sunt altceva decât reconstrucții cu adăugiri,

¹⁹Dominique Maingueneau, *L'analyse du discours, Introduction aux lectures de l'archive*, Hachette, Paris, 1991, p. 20 (trad. noastră „comparația, punerea în contrast a formațiunilor discursive considerate independente unele de altele. Obiectul Analizei discursului nu este formațiunea discursivă însăși, cât frontiera sa constitutivă”)

²⁰*Ibidem*, p. 9-28.

²¹Dominique Maingueneau, *Sémantique de la polémique, discours religieux et ruptures idéologiques au XVIIe siècle*, Ed. L'Âge d'homme, Laussane, 1983, p. 25-37.

explicări sau reconfirmări ale unui discurs inițial. Spre exemplu: în sec. al XVI-lea, patriarhul Ieremia al II-lea răspunde tezelor teologilor luterani din Tübingen, infirmându-le doctrinele despre *viața monahală*, *Euharistie*, *cinstirea sfinților* etc. (*Răspunsurile patriarhului Ieremia al II-lea* sunt recunoscute ca prima mărturisire de credință ortodoxă, dar care au apărut doar în raport cu *Cele 95 de teze* ale lui Martin Luther), astfel încât discursul confesional ortodox apare ca frontieră constitutivă a discursului protestant luteran, iar acesta din urmă, la rândul lui, fiind o reconstrucție a discursului catolic. De asemenea, *Mărturisirea de credință a patriarhului Dositei al Ierusalimului* (1672) apare ca reacție la *Confesiunea Augustană* și *Mărturisirea calvinizantă*, această mărturisire de credință expunând învățătura ortodoxă în raport cu noile confesiuni protestante, luterană și calvină. Pe teren românesc, mitropolitul Varlaam al Moldovei redactează *Răspunsurile la Catehismul calvinesc* (1645), ca reacție împotriva *Catehismul calvinic* (1642); la 1691 se publică *Mărturisirea ortodoxă* a lui Petru Movilă împotriva reformaților etc. Așadar, textele catehetice fac „referiri discrete sau pe față unele la altele, pentru a argumenta sau refuza, după caz, diferențele dintre ele, rezultate din controversa teologică și care, la rândul lor, au generat alte controverse teologice (care au produs, desigur, alte crezuri și mărturisiri, la nesfârșit, se pare)”²².

Observăm că textele catehetice interacționează și nu se pot analiza decât prin discurs, adică prin integrarea frontierelor lor constitutive. Interdiscursivitatea guvernează formațiunile socio-discursive, discursurile dialoghează, eficientizându-și astfel mesajul prin interacțiune. Aceasta reprezintă teza dialogismului lui Bahtin²³, adică dialogul între discursuri²⁴.

Prin analiza discursului, se pune în relație enunțul cu întreg contextul lui, deci este necesar să ne referim și la participanți, moment, loc, scop, canal, reguli care guvernează comunitatea. Discursul religios se diferențiază de cel laic prin natura emițătorului (în cazul nostru, Biserica Ortodoxă Română); referentul este lumea transcendentă, universul religios; destinatarul este, în principal, adeptul confesiunii ortodoxe; mesajul nu este construit în funcție de receptor, nu este eufemistic, nu are funcție estetică, nu caută să impresioneze, ci doar să convingă de adevărurile biblice sau revelate, de dogmele imuabile; codul este caracterizat de conservatorism. Fiecare text se leagă de o instituție culturală, în cazul nostru, Biserica

²²Jaroslav Pelikan, *Credo, Ghid istoric și teologic al crezurilor și mărturisirilor de credință în tradiția creștină*, Ed. Polirom, 2010, p. 42.

²³Dialogismul susține teoria polifonică a enunțării, se referă la tot ce s-a afirmat anterior și se regăsește în textele actuale, deci este vorba, de fapt, de un dialog între texte, care devin, astfel, discursuri.

²⁴„Discursul întâlnește discursul celuilalt pe toate drumurile ce conduc spre obiectul lui și intră cu acest discurs într-o interacțiune vie și intensă”, T. Todorov, M. Bakhtine. *Le principe dialogique*, Paris, Ed. Seuil, p. 99.

Ortodoxă, care reprezintă comunitatea discursivă abilitată de a difuza catehismele.

2. Perspectiva lingvistică

2.1. Neologismele

Dacă discursul catehetic catolic furnizează o limbă „occidentalizată”, mult mai apropiată de limba literară contemporană, discursul ortodox este mai conservator din punct de vedere lexico-semantic. Astfel, dacă textului ortodox i se poate reproșa faptul că numărul mare de arhaisme prezintă riscul confuziei la nivel de semnificație pentru cititorul contemporan, textul catolic frapează prin invazia de neologisme.

În discursul catehetic ortodox, introducerea elementelor noi se realizează progresiv și pe mai multe căi:

a. metoda de coordonare copulativă / prin juxtapunere (generează construcții tautologice): cf. „[a treia poruncă interzice, *n.n.*] să folosim cuvinte *obscene* și *triviale* și să înjurăm” (C.B.O.: 2004, 112); „*Batjocura* și *osândirea* nu le este de nici un folos.” (*ibidem*, 163); „Biserica contribuie la înfrățirea dintre oameni și popoare, la înlăturarea *apăsării* și *a exploatării*...” (C.O.: 2003, 409); „...«cinstitele Daruri», *consfințite*, *hărăzite*, *afierosite* sau *închinat* lui Dumnezeu.” (*ibidem*, 249)²⁵;

b. metoda disjunctivă: cf. „A șasea poruncă ne oprește să ucidem pe aproapele nostru *din pizmă* sau *din ură*” (C.B.O.: 2004, 117); „Prin *slavosloviesau doxologie*, care spune...” (*ibidem*, 147); „*Credința într-un singur Dumnezeu* sau *monoteismul*...” (C.O.: 2003, 50); „*Prosternarea* sau *căderea cu fața la pământ* mărturisește umilința noastră în fața lui Dumnezeu.” (*ibidem*, 196); „*Descoperirea* sau *Revelația dumnezeiască* este comoara de adevăruri pe care Dumnezeu a dat-o oamenilor” (*ibidem*, 8); „...se face dezgroparea osemintelor și așezarea lor în *raclă* sau *osuar*...” (*ibidem*, 303); „Această neîntreruptă grijă pământească a lui Dumnezeu față de lume se numește *providență* sau *pronie dumnezeiască*”²⁶ (C.O.: 2011, 20); „Naosul este despărțit de altar printr-un perete de lemn, mai rar de zid, care se cheamă *catapeteasmă*, *tâmplă* sau *iconostas*” (*ibidem*, 80); „Credincioșii nesfințiți pentru vreo treaptă bisericească sunt numiți *laici* sau *mirenî*” (*ibidem*, 42); „Dacă la sinodul episcopilor iau parte episcopi din toată lumea creștină, acel sinod se numește *sinod* sau *sobora toată lumea* sau *ecumenic*” (*ibidem*, 43);

c. metoda glosării neologismelor între paranteze: cf. „Ce fel de *canon* (*epitimie*) ne poate da preotul?” (C.B.O.: 2004, 93); „Cântarea se numește *Luminânda* (*Exapostilaria*)...” (*ibidem*, 181); „Dar familia nu este numai

²⁵Se observă amalgamarea metodelor: juxtapunere și disjuncție.

²⁶De multe ori, termenul neologic apare pe prima poziție și arhaismul pe poziția a doua.

sâmburele din care crește *obștea* (*societatea*) omenească...” (C.O.: 2003, 401); „Biserica este locașul sfânt, *obștesc* (*public*) în care se preamărește Dumnezeu...” (*ibidem*, 228); „În afară de moartea trupească, sfânta Biserică îngăduie *desfacerea legăturii dintre soți* (*divorțul*) numai din pricini morale asemănătoare morții trupești, cum sunt : *necredințioșia* (*adulterul*) sau alte legături trupești neîngăduite.” (*ibidem*, 401); Iisus Hristos este *prooroc* (*profet*)...” (C.O.: 2011, 25); „*Sfânta Cuminecătură* (*dumnezeiasca Euharistie*, Sfânta Împărtășanie) este...” (*ibidem*, 52); „... Sfânta Taină a *Preoției* (*Hirotoniei*)...” (*ibidem*, 56); „Iisus Hristos este *prooroc* (*profet*)...” (*ibidem*, 25); „Ce fel de *canon* (*epitimie*) ne poate da preotul? (C.B.O.: 2004, 93)

d. metoda definiției: cf. „*Cinstirea ce se dă ei* [Maicii Domnului, n.n.] *se numește prea-cinstire* (*supravenerare*)²⁷” (C.B.O.: 2004, 172); „*Harul, care se mai numește și grație, este puterea sau energia dumnezeiască* *necreată*...” (C.O.: 2011, 46); „*Lepădările înseamnă îndepărtarea puterii diavolului de la cel ce se botează*” (*ibidem*, 49); „Cea mai înaltă autoritate în Biserică o are *adunarea episcopilor, care se numește sinod sau sobor*” (*ibidem*, 43);

e. metoda apozitivă: cf. „Desființarea totală a păcatului în omul îndreptat nu este contrazisă de faptul rămânerii în el a *aplecării voinței spre păcat, a concupiscentei*...” (C.O.: 2003, 125).

Textul religios ortodox mai conține și structuri neologice mai complexe, în speță unități frazeologice sau sintagme: *cult public*: cf. „...*rugăciunile cultului public*...” (C.O.: 2003, 128); *autoritate publică*: cf. „Iisus n-a fost răstignit de niște răufăcători de rând, ci de *autoritatea publică* în numele legii” (*ibidem*, 103); *constituție teandrică, divino-uman*: cf. „[Biserica] are o *constituție teandrică*, adică *divino-umană*.”²⁸ (*ibidem*, 130); *virtuți teologice/religioase/morale*: cf. „Sfânta noastră Biserică împarte virtuțile în: *virtuți teologice (religioase)* și *virtuți morale*” (*ibidem*, 347); *proces teandric*: cf. „Mântuirea este deci un *proces teandric* complex” (C.O.: 2011, 6); *hirotonie canonică*: cf. „Preotul, ca slujitor al Bisericii, rânduit în parohie prin *hirotonie canonică*...” (*ibidem*, 14).

2.2. Termeni vechi preferați de textul catehetic ortodox în detrimentul neologismelor

Facem apel la un tip de abordare comparativă a termenilor din fondul mai vechi al limbii și a neologismelor, elemente care evoluează concomitent. În continuare, și în mod justificat, textul catehetic ortodox preferă fondul lexical mai puțin neologizant, pentru certitudinea păstrării

²⁷Din nou se îmbină metodele de glosare, prin definire și folosirea parantezelor.

²⁸Acest exemplu ilustrează modalitatea inversă, de explicare a neologismului inserat.

nealterate a dogmelor. Termenii excerptați²⁹ din catehismele ortodoxe sunt redați astfel: cuvântul-titlu reprezintă cuvântul vechi, iar, al doilea, după bara oblică, neologismul:

- *atârna* (< a + târn, cf. sl. trünü) / *depinde* (< fr. dépendre, lat. dependere): cf. „Venirea Împărăției lui Dumnezeu *atârnă*[...] de Tatăl ceresc...” (C.O.:2003, 217);

- *felurime* (< fel (uri) + (-ime) < magh. féle) / *diversitate* (< lat. diversitas, -atis, fr. diversité) / *varietate* (< lat. varietas, -atis, fr. variété): cf. „, [Mirul, n.n.] închipuie mulțimea și *felurimea* darurilor și puterilor Sf. Duh” (C.O.:2003, 271)

- *fire* (< fi < lat. fire [fieri]) / *rațiune* (din lat. ratio, -onis): cf. „...aflarea existenței lui Dumnezeu pe calea *firii*...” (C.O.: 2003, 48); cf. și *fire* / *natură* (< fr. nature, it. natura, germ. Natur): „Sfânta Scriptură ține seama de *firea* limbii omenești...” (*ibidem*, 52); cf. și *firesc* (< fire + esc) / *natural* (< lat. naturalis, fr. naturel, it. naturale, germ. Naturell): cf. „...naștere *firească*...”(*ibidem*, 64);

- *anevoie* (< a (lat. ad) + nevoie (sl. nevolja)) / *difícil* (< fr. difficile, lat. difficillis): cf. „Ea [mintea pervertită, n.n.] nu mai vede decât *anevoie* pe Dumnezeu” (C.O.: 2003, 65);

- *ins* (< lat. ipsus) / *persoană* (< lat. persona, germ. Person, fr. personne) / *individ* (< fr.individu, lat. individuum): cf. „...trebuințele oamenilor, însușirile lor naturale și măsura în care pot primi pe Duhul Sfânt se deosebesc de la *ins* la *ins*.” (C.O.: 2003, 118);

- *chip* (< magh. kep) / *mod* (lat. modus, it. modo): cf. „Cum ne arătăm în *chip* practic iubirea noastră față de aproapele nostru?” (C.B.O.: 2004, 136); „Cum ne arătăm în *chip* văzut dragostea noastră față de Dumnezeu?” (*ibidem*, 135); „...străpungându-l în *chip* cruciș...” (C.O.: 2003, 243);

- *aplecare* (< apleca < lat. applicare) / *predispoziție* (< fr. prédisposition): „... *aplecării* dorinței spre păcat...” (C.O.: 2003, 125);

- *Făcător* (< face + -ător) / *Creator* (< fr. Créateur, lat. creator): cf. „Zidirea întreagă ... mărturisește înțelepciunea, bunătatea și puterea *Făcătorului*.” (C.O.: 2003, 48);

- *obârșie* (< sl. obrūšije) / *origine* (lat. origo, -inis, fr. origine): cf. „Cuvântul «Biblie» este de *obârșie* grecească și înseamnă 'cărți'” (C.O.:2003, 19);

²⁹Acestor termeni li se indică etimologia din sursa lexicografică DER: 2007.

- *obștesc* (< sl. obīštije + -esc) / comun (lat. communis, fr. commun): cf. „Sfânta Scriptură cuprinde trei înțelesuri: înțelesul după literă, *obștesc* sau istoric” (C.O.:2003, 28);
- *răstimp* (< sl. rastonpū) / *interval* (lat. intervallum, fr. intervalle): cf. „... potrivit stării omului din aceste două *răstimpuri*.” (C.O.:2003, 12);
- *spor* (< sl. sporū, bg. spor) / *beneficiu* (< lat. beneficium, fr. bēnéfice): cf. „*Sporul* în descoperirea persoanelor Sfintei Treimi e arătat de Sf. Grigorie Teologul ...” (C.O.:2003, 14);
- *a statornici* (< statornic < stat < sta < lat. stare) / *a stabili* (< lat., it. stabilire): cf. „Sinodul ecumenic nu face decât să lămurească și să *statornicească* ... un adevăr descoperit de Domnul...” (C.O.:2003, 41);
- *silință* (< sili + -ință< sl. siliti) / *efort* (<fr. effort): cf. „... prin împreună lucrarea harului dumnezeiesc cu silințele omului” (C.O.:2003, 62);
- *silă* (< sl. sila) / *constrângere* (< constrângere <con- + strânge, vezi fr. contraindre): cf. „Și aceasta nu e un fel de *silă* din partea harului asupra libertății?” (C.O.:2003, 121); „împărăția lui Dumnezeu nu vine cu de-a sila” (V.D.C.O.: 2016, 384);
- *a se tăgădui* (< magh. togadni) / *a se contrazice* (< contra + zice, cf. fr. contredire): cf. „*Să nu se tăgăduiască* [minunile, n.n.] unele pe altele.” (C.O.:2003, 17)
- *veac* (< sl. věkū) / *secol* (lat. saeculum, it. secolo): cf. „Cățile ‘Sfintei Scripturi’ și-au păstrat de-a lungul *veacurilor* numele grecesc de *Biblie*...”³⁰ (C.O.:2003, 19); „[Membri ai Bisericii nevăzute sunt, n.n.] toți creștinii care au murit cu credința în Hristos în ultimele nouăsprezece *veacuri*, cuprinzând și dreptii Vechiului Testament...” (C.B.O.: 2004, 62);
- *legământ* (< lat. ligamentum) / *testament* (< lat. testamentum, fr. testament): cf. „În locul jertfelor Legii Vechi, ... Mântuitorul întemeiază o Lege Nouă sau un *legământ* nou între Dumnezeu și oameni” (C.O.:2003, 240); „Prin alegerea lui Avraam, a lui Isaac și a lui Iacov, Dumnezeu și-a ales un popor: poporul lui Israel cu care El întemeiază un *legământ*...” (V.D.C.O.: 2016, 55);
- *zidire* (< zidi < sl. zīdati) / *creație* (< lat. creatio, -onis, fr. création): cf. „*Zidirea* întreagă ... mărturisește înțelepciunea, bunătatea Făcătorului.” (C.O.:2003, 48);

³⁰În limbajul bisericesc ortodox se folosește pl. vechi *veacuri*.

- *vădit* (< vădi < sl. vaditi) / *evident* (< lat. evidens, -ntis, fr. évident): cf. „Dumnezeu este peste tot locul; dacă se zice că El este în mod deosebit în ceruri, este pentru că prezența Lui e mai *vădită* ființelor spirituale...” (C.O.:2003, 53); „In chip vădit, Pilat voiasă-i umilească pe iudei spunându-le...” (V.D.C.O.: 2016, 173);
- *pricină* (<bg. prična) / *cauză* (< fr. cause): cf. „Și îngerul arată îndată și *pricina* acestei numiri...” (C.O.:2003, 78); cf. și *pricinuit* (< pricinui < pricină <bg. prična) / *cauzat* (< cauza < fr. causer); *pricinuitor* (< pricinui + -tor) / *cauzator* (< cauza + -tor): cf. „Mintea ne spune că zidirea trebuie să aibă un Ziditor, pentru că nu poate fi ceva *pricinuit* fără un *pricinuitor*.” (C.O.: 2003, 11); „Căcă satana este *pricinuitorul* păcatului, iar prin păcat a venit moartea” (C.B.O.: 2004, 42);
- *a cârmui* (< cârmă (< sl. krūma) + -ui) / *a conduce* (< lat. conducere): cf. „Fiul lui Dumnezeu n-a lepădat după Înviere firea noastră, ci S-a suit cu ea la cer, stând ca un om pe tronul dumnezeiesc, *cârmuind* lumea și ajutându-ne să ne facem și noi după chipul Său” (C.O.:2003, 109);
- *lucrare* (< lat. lucubrare) / *acțiune* (lat. actio, -onis, fr. action) / *activitate* (< lat. activitas, -atis, fr. activité): cf. „... vremea necunoscută a vieții lui Iisus, înainte de începerea *lucrării* Sale în lume...” (C.O.:2003, 249);
- *înadins* (< în + adins) / *intenționat* (< intenționa < fr. intentionner): cf. „...pe o masă mică sau în scobitura făcută *înadins* în perete și numită proscomidar...” (C.O.:2003, 245);
- *numire* (< numi < nume < lat. nomen) / *denumire* (< denumi < de + numi, cf. fr. dénommer): cf. „Ce formă și ce *numire* poartă pâinea adusă de credincioși pentru Liturghie?” (C.O.:2003, 246);
- *îndoit* (< îndoi) / *dublu* (< fr. double): cf. „Pentru că apa de la Bobotează are o putere deosebită, fiind sfințită printr-o *îndoită* chemare a Sfântului Duh...” (C.O.:2003, 292); „După această încercare, Dumnezeu reface situațialui Iov și chiar îi sporește *îndoit* toate bunurile sale” (V.D.C.O.: 2016, 33);
- *îndreptare* (< îndrepta < în < + drept) / *rectificare* (< rectifica < lat. rectificare, fr. rectifier): cf. „Creștinismul a adus și aici o *îndreptare* [în ceea ce privește bogăția, proprietățile, bunurile pământești, n.n.]” (C.O.:2003, 391);
- *chezășie* (< chezaș (< magh. kezes) + -ie) / *garanție* (fr. garantie, it. garanzia): cf. „Cât privește Sfânta Împărtășanie, ea, fiind arvuna vieții veșnice și *chezășia* învierii...” (C.O.:2003, 295); „...credincioșia și atotputernicia Lui stau *chezășie* că bunurile făgăduite ni le va și dăru cu

adevărat” (C.O.: 2011, 66); „Jurământul este chemarea numelui lui Dumnezeu, pe care o face credinciosul drept *chezășie* că spusele sale cuprind adevărul curat” (*ibidem*, 112);

Unități frazeologice:

- *de obște* (< sl. obīštije) / *universal* (< lat. universalis, fr. universel) / *social* (< lat. socialis, fr. social): cf. „Această judecată care se face cu fiecare suflet în parte se numește judecată particulară și ea se deosebește de judecata cea *de obște* sau universală, care se va face cu toți oamenii în același timp...” (C.O.:2003, 159); „Noi sărbătorim Adormirea Maicii Domnului ca pe un aldoilea Paști, învierea celei care, înainte de Judecata din urmă, înainte de învierea *de obște*, este de astăzi unităcu Dumnezeu” (V.D.C.O.: 2016, 352);

- *în asemănare* (< aseamnă < lat. assimilare) / *prin analogie* (< lat. analogia, fr. analogie): cf. „...această Sf. Taină a început să se săvârșească prin ungere cu Sf. Mir și de către fiecare preot, *în asemănare* și cu ungerea din Testamentul Vechi...” (C.O.:2003, 150);

- *a-și pune viața pentru cineva* (< lat. ponere) / *a se sacrifica* (pentru cineva) (< lat. sacrificare, fr. sacrificier): cf. „[Iisus Hristos, n.n.] S-a smerit pe Sine ca nimeni altul și *și-a pus viața Sapentru noi.*” (C.O.:2003, 77);

- *sub pornirea* (< porni < sl. porinonti) / *sub impulsul* (< lat. impulsus): cf. „Dar din îndemnul diavolului în chip de șarpe și *sub pornirea* mândriei lor, Eva întâi, și Adam după ea, au mâncat din pomul oprit...” (C.O.:2003, 64);

- *(mai) de-a dreptul* (< lat. magis + de + a + directus) / *direct* (< lat. directus): cf. „... în cunoașterea mai presus de fire avem o vedere *mai de-a dreptul* a lor [a lucrărilor lui Dumnezeu, n.n.]” (C.O.: 2003, 50).

2.3. Arhaismele

În discursul catehetic, arhaismele nu marchează stilistic textele, ci sunt „urme ale formei vechi a textelor, «scăpate» la revizuirile succesive sau conservate pentru a respecta, potrivit tradiției, litera și spiritul textului sacru”³¹. Frecvența, adaosul de particularități slavone și grecești așază arhaismele pe podiumul termenilor religioși, acestea fiind utilizate cu preponderență și în celelalte cărți de cult ortodox: *Liturghier*, *Molitvelnic*, *Minei* etc.

Termenii arhaici pot fi conotați „reg.” sau „pop.”, dobândind dublă indicație în sursele lexicografice interogate. Având în vedere că există câteva decenii bune distanță între unele dicționare (DA/DLR și MDA sau

³¹Gheorghe Chivu, *Civilizație și cultură. Considerații asupra limbajului bisericesc actual*, București, Ed. Academia Română, 1997, p. 15.

NDU), unii termeni din *Dicționarul Academiei*, care nu sunt consemnați cu marca „[învechit]”, pentru că, la vremea respectivă erau încă în uzul limbii, în dicționarele mai noi, aceștia însă sunt conotați „arh.”/„înv.” Pentru aceste situații am introdus o nouă sursă lexicografică, *Dicționarul de arhaisme și regionalisme*, care să completeze datele cu acuratețe și informații suplimentare. Astfel, confruntarea informațiilor oferite de mai multe dicționare va contura o imagine cât mai fidelă realității lingvistice actuale.

2.3.1. Arhaisme lexicale

În categoria arhaismelor lexicale vom include și termeni păstrați până astăzi în limba populară, regională, deci vom aborda perspectiva mai largă a acestui concept. Termenii vor fi prezentați într-o ordine aleatorie, după cum au fost excerptați din textele catehetice.

- *a purcede* (înv. și pop.) „a se trage din, a-și avea originea, a proveni, a izvorî” (DEX: 1998, 872; DUILR: 2010, IX, 46): cf. „Iar Domnul și Dumnezeu nostru Iisus Hristos, Vestitorul tuturor tainelor dumnezeiești, a descoperit ucenicilor Săi că Sfântul Duh *purcede* numai de la Tatăl, spunând...” (C.B.O.: 2004, 57-58); „De unde știm că Duhul Sfânt *purcede* de la Tatăl?” (C.O.: 2007, 89); „Duhul Sfânt *purcede* din Tatăl și numai din Tatăl” (C.O.: 2011, 37); „Duhul Sfânt este Dumnezeu adevărat, ca și Tatăl și Fiul, penru că *purcede* din însăși ființa Tatălui” (*ibidem*, 36);

- *a se smeri* (înv.) „a se arăta smerit, supus, a se spăși, a se pleca” (DEX: 1998, 997; MDA: 2010, II, 916; DUILR: 2010, X, 165;): cf. „...[Iisus Hristos, *n.n.*] *S-a smerit* pe Sine ca nimeni altul...” (C.O.:2003, 77);

- *a (se) zămisli* (înv. și reg.) „a lua ființă, a (se) naște, a se întrupa; a se crea” (DEX: 1998, 1181; MDA: II, 1541; DUILR: 2010, XII, 219; DAR: 2016, II, 441): cf. „Fiul lui Dumnezeu *S-a zămislit* ca om din Fecioară. Deci *S-a zămislit* fără de sămânță bărbătească.” (C.O.:2003, 91);

- *sodomie* (înv. și pop.) „relații sexuale anormale; homosexualitate” (DEX: 1998, 1000; DN: 1978, 1002; DUILR: 2010, X, 180; MDA: 2010, II, 925; DAR: 2016, II, 284): cf. „Desfrâul împotriva firii și-a primit numele de *sodomie...*” (C.O.:2003, 363); „Păcatele strigătoare la cer sunt: uciderea cu știință și voie liberă (și a pruncilor), *sodomia...*” (C.O.: 2011, 134)

- *capiște* (înv.) „templu sau altar dedicat zeităților antice” (DEX:1998; 134; MDA: 2010, I, 290; DUILR: 2010, II, 181; DAR: 2016, I, 50): cf. „...el [Manase, *n.n.*] a dărâmat *capiștele* idolilor...” (C.O.:2003, 186);

- *odăjdii* (înv.) „veșminte bisericești pe care le îmbracă preoții la oficierea slujbei religioase sau în împrejurări solemne” (DEX: 1998, 713; MDA:

2010, II; 195; DUILR: 2010, VII, 205): cf. „...preoții... îmbrăcați în sfințele odăjdii” (C.O.: 2011, 81);

- *Păresimi* (înv. și pop.) „Postul cel mare al Paștilor, perioadă egală cu 40 de zile, patruzecime” (DEX: 1998, 765; MDA: 2010, II, 305; DUILR: 2010, VIII, 18; DAR: 2016, II, 29): cf. „Toaca și clopotele bisericii ne vestesc de rugăciune de mai multe ori pe zi, mai ales în *Păresimi*...” (C.O.:2003, 208);

- *pizmătăreț* (înv. și reg.) „pizmaș” (DEX: 1998, 800; MDA: 2010, II, 401; DUILR: 2010, VIII, 128): cf. „*Pizmătărețul* sau invidiosul se întristează de fericirea semenului și se bucură de neorocirea abătută asupra lui” (C.O.: 2011, 132);

- *pavăză* (înv.) „apărare, scut, ocrotire, protecție” (DEX: 1998, 760; MDA: 2010, II; 288; DUILR: 2010, VII; 360): cf. „Crucea [...] este *pavăză*, armă și semn de biruință împotriva diavolului” (C.O.:2003, 194-195);

- *prunc* (înv. și pop.) „copil de orice vârstă” (DEX: 1998, 865; MDA: 2010, II, 582; DUILR: 2010, IX, 17): cf. „Cum și pentru ce se face spălarea *pruncului*, după ce a fost uns cu Sfântul Mir?” (C.O.:2003, 272); „La botezul copiilor, credința se mărturisește de către naș, care făgăduiește că se va îngriji ca *pruncul* să fie crescut în legea ortodoxă” (C.O.: 2011, 50);

- *predanie* (înv.) „tradiție, datină, obicei, ritual” (MDA: 2010, II, 512; DUILR: 2010, VIII, 284): cf. „...după *predania* veche a Bisericii...” (C.O.:2003, 242); „numărul șapte avea în urma lui o lungă *predanie*” (ibidem, 237);

- *prinos* (înv.) „ceea ce se oferă ca dar, în semn de venerație, de mulțumire divinității, jertfă, ofrandă” (DEX: 1998, 850; MDA: 2010, II, 545; DUILR: 2010, VIII, 324): cf. „credinciosul contribuie de bună voie, sub diferite forme, la agonisirea lor [a bunurilor bisericești, *n.n.*]: aprinzând lumânări, aducând prescuri, untdelemn și orice alte *prinoase* de trebuință bisericii...” (C.O.: 2011, 145); „...dați stăpânirii lumești cele ce sunt ale ei, iar lui Dumnezeu *prinoasele* duhovnicești” (C.B.O.: 2004, 164);

- *osândă* (înv.) „condamnare” (DEX: 1998, 731 ; MDA: 2010, II, 230; DUILR: 2010, VII, 268; DAR: 2016, II, 364): cf. „... din iubire față de oameni [Iisus Hristos, *n.n.*] a luat asupra Sa păcatul și *osânda* lor” (C.O.: 2011, 30); „Cel ce se cuminecă nepregătit ..., acela face mare păcat și își atrage grea *osândă*” (ibidem, 54); „Trupurile vor învia, pentru ca și ele să ia parte, împreună cu sufletele, în rai la fericirea veșnică sau în iad la *osânda* veșnică” (ibidem, 62);

- *vistier* (înv.) „adăpost, încăpere în care se păstrează ceva, ascunzătoare, depozit” (MDA: 2010, II; 1491; DUILR: 2016, XII, 142): cf. „Biserica este

vistierul harului lui Dumnezeu, fără de care nimeni nu se poate mântui” (C.B.O.: 2004, 65)

- *vrednic* (înv.) „care merită, care este îndreptățit, demn, capabil” (DEX: 1998, 1172; MDA: 2010, II, 1518; DUILR: 2016, XII, 187;): cf. „...nu s-a dat tuturor de-a dreptul [descoperirea dumnezeiască, *n.n.*], fiindcă nu toți erau *vrednici* s-o primească” (C.O.: 2011, 9);

- *zapis* (înv.) „document, dovadă scrisă, act” (DEX: 1998, 1179; MDA: 2010, II, 1534; DUILR: 2010, XII, 213; DAR: 2016, II, 439): cf. „...focul în care a fost ars *zapisul* lor [al duhurilor rele, *n.n.*] împotriva noastră” (C.O.: 2003, 102);

- *mădular*³² (înv.) „membru al unei societăți, al unei organizații, asociații etc.” (DEX: 1998, 606-607; MDA: 2010, I, 1447; DUILR: 2010, VI, 227-228; DAR: 2016, I, 282): cf. „Prin Sf. Botez devenim făpturi noi în Hristos și *mădulare* ale Bisericii...” (C.O.:2003, 131); (înv. și pop.) „fiecare din membrele unei ființe” (*ibidem*): cf. „...Biserica în calitatea ei de comunitate concretă de credincioși, organizată ierarhic, prin imaginea unui trup cu multe *mădulare*...” (*ibidem*, 130).

2.3.2. Arhaisme semantice

Textul catehetic ortodox abundă în arhaisme lexicale și semantice, spre deosebire de textele de exegeză catolică. Cele mai multesensuri arhaice se regăsesc astăzi în limba populară și în cea regională. Am clasat arhaismele semantice din punct de vedere etimologic: 1. termeni moșteniți din latină (ro. *așeza* < lat. *assediare*; *argint*< lat. *argentum*; *cerceta*< lat. *circitare*; *însemna*< lat. *insignare*; *popor*< lat. *populus*); 2. împrumuturi din slavă / limbi slave (*hărăzi*< sl. *harizati*; *obște*<obștițe; *netrebnic*< sl. *netrěabĩnũ*; *sminti*< sl. *sũmensti*; *săvârși*< sl. *sũvrũšiti*; *soroc*< sl. *sũrokũ*; *mreajă*< sl. *mrěza*; *tocmi*< sl. *tũkũmiti*).

- *așeza* (înv. și pop.) „a înființa, a decreta, a hotărî, a institui, a statornici, a fixa) (DEX: 1998, 67; MDA: 2010, I, 118-119; DUILR: 2010, I, 263-264): cf. „Mântuitorul *a așezat* această Sf. Taină chiar în prima zi a Învierii Sale...” (C.O.:2003, 154); „...cu toate că lui [Sfântului Ioan Casian, *n.n.*] i se pare că începutul celor șapte Laude *ar fi așezat* de puțin timp.” (*ibidem*, 237);

³²În catehismul ortodox găsim și echivalentul neologic al arhaismului *mădular*: cf. „Cum ne facem *membri* ai Trupului tainic al Domnului, adică ai Bisericii?” (C.O.:2003, 131).

- *argini*³³ (înv.) „bani, para” (DEX: 1998, 57; MDA: 2010, I, 94; DUILR: 2010, I, 223): cf. „Iubirea de *argint* naște poftes nesățioase, ațăță patimi, duce la înșelăciune, furt, minciună, jurământ strâmb, nedreptate, apăsarea semenilor săraci și depărtare de Dumnezeu” (C.O.:2003, 358);

- *a (se) cerceta* (înv.) „a (se) examina cu atenție, a (se) observa, a (-și) purta de grijă” (DEX: 1998, 163; MDA: 2010, I, 363); cf. „*Cerceteze-se* tot creștinul în fiecare seară, nu numai de câștigul material de peste zi, ci și de cum s-a îngrijit de folosul sufletului său.” (C.O.:2003, 208);

- *a se însemna* (înv.) „a se închina”³⁴: cf. „*Însemnându-ne* cu semnul sfintei cruci dobândim binecuvântarea lui Dumnezeu...” (C.O.:2003, 194);

- *popor* (înv. și pop.) „totalitatea credincioșilor de același cult dintr-o țară, regiune, eparhie, parohie etc.” (DEX: 1998, 824; MDA: 2010, II, 468; DUILR: 2010, VIII, 230): cf. „Din Biserică fac parte toți cei uniți prin aceeași credință în Hristos, care se împărtășesc din aceeași Sf. Taine și care sunt împărțiți în cler și *popor*.” (C.O.:2003, 129);

- *hărăzi* (înv. și pop.) „a dedica, a închina, a afierosi; a face cuiva un dar, o cinste, o donație, a dărui” (DEX:1998, 446; MDA: 2010, I, 1050; DUILR: 2010, V, 56; DAR: 2016, I, 200): cf. „...’cinstiteleDaruri’, consfințite, *hărăzite*, afierosite sau închinat lui Dumnezeu.” (C.O.:2003, 249);

- *obște* (înv. și pop.) „colectivitate, comunitate, populație, popor, societate, asociație de oameni cu aceleași interese” (DEX: 1998, 709; MDA: 2010, II, 188; DUILR: 2010, VII, 192; DAR: 2016, I, 354): cf. „...Sinoadele ecumenice sau Soboarele a toată lumea sunt autoritatea cea mai înaltă a *obștii* creștine...” (C.O.:2003, 139);

- *netrebnic* (înv. și reg.) „care este lipsit de valoare, lipsit de folos, nefolositor, inutil” (DEX: 1998, 691; DUILR: 2010, VII, 137; MDA: 2010, II, 147): cf. „Se cuvine deci să fie cinstit și îngrijit [trupul, *n.n.*] și după despărțirea lui de suflet, iar nu ars ca un lucru *netrebnic*.” (C.O.:2003, 302);

- *a se sminti* (înv. și pop.) „a-și pierde dreapta judecată, a i se tulbura mintea, a se scrânti, a greși, a se îndoi de ceva; a pune sub semnul întrebării; a nu recunoaște, a renega; a se dezice de cineva sau ceva” (DEX: 1998, 997; MDA: 2010, II, 917; DUILR: 2010, X, 166): cf. „Prin aceasta s-a arătat până unde coborâse ticăloșia noastră, încât am fost în stare să socotim pe Cel ce era bunătatea întrupată ca pe cel mai rău, încât am fost în stare să *ne smintim* de Cel mai bun ca de cel mai nevrednic” (C.O.: 2003, 100); vezi și

³³Acest termen nu apare în dicționare cu marcă de întrebuințare arhaică, însă în limba comună actuală, îl putem considera argotic.

³⁴Acest sens arhaic nu se regăsește în sursele lexicografice, pentru că este, probabil, un sens arhaic, conservat numai prin limbajul bisericesc.

smintit: cf. „în toate vremurile rolul profeților a fost acela de a aminti poporului mânia lui Dumnezeu care va veni asupra lui, căci, dacă omul nu împlinește Legea dată, dacă săvârșește nedreptate, dacă se dovedește *smintit* prin faptele sale, Legământul este rupt” (V.D.C.O.: 2016, 105-106);

- *a (se) săvârși* (înv. și pop.) „a oficia, a celebra, a sluji, a realiza” (MDA: 2010, II, 781; DUILR: 2010, IX; 332-333): cf. „Sf. Taină a Mirungeriise *săvârșea* prin punerea mâinilor și prin ungere...” (C.O.:2003, 149); „dacă copilul supraviețuiește, preotul *va săvârși* până la capăt slujba Botezului și *va săvârși* Sfânta Taină a Mirungerii” (C.B.O.: 2004, 83); „această minunată Sfântă Taină *se săvârșește* și aceluia care sunt ușor bolnavi” (*ibidem*, 100);

- *soroc* (înv. și pop.) „termen fixat pentru săvârșirea unei acțiuni sau pentru îndeplinirea unei obligații” (DEX: 1998, 1004; MDA: 2010, II, 936; DUILR: 2010, X, 200; DAR:2016, II, 288): cf. „Cei care s-au apucat să facă socoteli și să dea *soroace* hotărâte s-au înșelat amarnic.” (C.O.:2003, 175);

- *mreajă*³⁵ (înv. și pop.) „năvod, plasă de pescuit, îngrăditură pentru prinderea peștilor” (DEX: 1998, 657; MDA: 2010, II, 67; DUILR: 2010, VII, 26) : cf. „Peștele scapă de *mreaja* pescarului...” (C.O.:2003, 210). Termenul *mreajă* apare alternativ cu *năvod*: cf. „Mântuitorul însă, printr-o seamă de pilde, ca aceea a neghinei ..., a *năvodului*...” (*ibidem*, 136);

- *a (-și) tocmi* (înv.) „a (-și) pune în rânduală, a (-și) așeza într-o anumită ordine; a (-și) aranja, a (-și) orândui, a potrivi” (DEX: 1998, 1096; MDA: 2010, II, 1234; DUILR: 2010, XI, 217): cf. „...și [creștinii, *n.n.*] vor *să-și tocmească* viața potrivit legii creștine...” (C.O.:2003, 228).

2.3.3. Variante arhaice ale unor termeni din limba literară actuală:

- *dinlăuntru* (< de + înlăuntru): (înv. și reg.) „dinăuntru” (DEX: 1998, 304; MDA: 2010, I, 718; DUILR: 2010, III, 332): cf. „...Descoperire, care se face numai sufletului și prin suflet și pe care o putem numi duhovnicească sau *dinlăuntru*.” (C.O.: 2003, 12); „nimeni dintre credincioșii *dinlăuntru* să nu mai iasă afară...” (*ibidem*, 255);

- *înlăuntru* (< lat. *in illacintro*): (înv. și reg.) „înăuntru” (DEX: 1998, 533; MDA: 2010, I, 1239): cf. „Simbolul Credinței, care era Catehismul lor, trebuitor pentru lucrarea misionară, *înlăuntru* și în afară.” (C.O.: 2003, 45);

³⁵Dana-Luminița Teleoacă susține în *Limbajul bisericesc actual între tradiție și inovație*, Ed. Academiei Române, București, 2008, p. 35, că acest termen, deși neconotat arhaic, trebuie inclus în lista arhaismelor semantice, deoarece *mreajă* este folosit astăzi strict la nivelul limbii populare/regionale, iar corespondentul semantic în limba literară este *năvod*, numai că termenul în discuție nu este consemnat în DAR: 2016.

„Dar Iisus a respins ispita din primul moment, neprimind-o *înlăuntru* Său” (*ibidem*, 97);

- *osebire/osebit* (< *osebi* < *sl. osebiti*): în loc. *maicuosebire* (înv. și pop.) „mai cu seamă, în special, mai ales” (DEX: 1998, 732): cf. „Putem face semnul crucii oricând... și cu *osebire* când ispita dă năvală asupra noastră.” (C.O.: 2003, 195);

- *a se pogorî* (< *sl. pogoriti*): (înv.) „a coborî” (DEX: 1998, 816): cf. „camera în care se aflau adunați Sfinții Apostoli, când *S-a pogorât* Duhul Sfânt, era o încăpere...” (C.O.: 2003, 228); „*S-a pogorât* Sfântul Duh peste Apostoli” (*ibidem*, 242).

Înlăuntru și *dinlăuntru* sunt variante care apar în alternanță cu formele limbii literare actuale: cf. „Într-o Biserică, pereții sunt acoperiți pe *dinlăuntru*” (C.O.: 2003, 234); cf. „...trebuința pe care o simte credinciosul *înăuntru* său...” (*ibidem*, 339). *Osebit* este frecvent întâlnit în *Catehismul ortodox* al Sfântului Filaret, tradus de filologul Gheorghică Ciocoi și datorită faptului că traducătorul e etnolog iubitor și cunoscător al slavei vechi. În ceea ce privește verbul *a pogorî*, sensul acestuia este specific unor episoade vetero- și neotestamentare; în alte contexte, se folosește verbul *a coborî*: cf. „Sfinții Părinți susțin că puterea Sfântului Duh, care *coboară* la rugăciunea preotului, preface pâinea și vinul” (C.O.: 2003, 152).

3. Concluzii

În concluzie, textul catehetic-ortodox oscilează între tradiție și inovație. Limbajul catehetic se caracterizează prin conservatorism, este un limbaj specializat, întrucât transmite și explică dogmele confesiunii³⁶. În textul catehetic ortodox³⁷, spre exemplu, predomină termenii de origine slavonă sau grecească (*a cinsti*, *a covârși*, *a dăinui*, *a hărăzi*, *a iscodi*, *a ispăși*, *a izgoni*, *a năpăstui*, *a ocărî*, *a osândi*, *a plămădi*, *a prigoni*, *a sluji*, *a vădi*, *antimis*, *jitniță*, *osteneală*, *trudă*, *vrednic*, *osârdie*, *sfânt*, *rob*, *sminteală*, *nădejde*, *praznic*, *iscusiță*, *mucenic*, *milosârdie*, *hulă*, *vrajbă*, *râvnă*, *proslăvire*, *prinos*, *prescură*, *proscomidie*, *pristol*, *silnicie*, *sobornicesc*, *predanie*, *obidă*, *potrivnic*, *vrajbă*, *obârșie*, *pecetlui*, *vremelnic*, *propovădui*, *zămisli* etc.) și sunt mai puțin prezenți termenii latino-romanici. Tot de domeniul evidenței ține și problematica discursului: discursul ortodox preferă claritatea, acuratețea exprimării dogmelor, dovadă fiind caracterul conotat arhaic al discursului religios, în detrimentul inovațiilor la nivel lingvistic.

³⁶ „Într-o controversă nu este necesar ca apărătorul să vorbească cu maximă precizie a exprimării, după cum spune marele Vasile; dar, într-o mărturisire se păstrează și este necesară precizia [akribeia] în toate privințele”, Jaroslav Pelikan, *op. cit.*, p. 93.

³⁷ Sfântul Filaret, *Catehismul Ortodox*, traducere de Gheorghică Ciocoi, Ed. Cartea Ortodoxă, București, 2007.

BIBLIOGRAFIE

Izvoare

- Catehism ortodox*, Ed. Mitropoliei Ardealului, Sibiu, 1990 (abreviere C.O.: 1990).
Catehism ortodox, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2011 (abreviere C.O.: 2011)
Credința ortodoxă, Editura Trinitas, Iași, 2003 (abreviere C.O.: 2003).
E. Șortan, *Catehismul creștinului dreptcredincios*, Ed. Polidava, 1994 (abreviere C.C.D.:1994).
Învățătura de credință creștină ortodoxă, Ed. Imprimeria de Vest, Oradea, 1996 (abreviere Î.C.C.O.: 1996)
Învățătura de credință ortodoxă, Ed. EIMBOR , București, 1992 (abreviere Î.C.O.: 1992).
Învățătura de credință ortodoxă, Ed. Institutul Biblic si de Misiune al Bisericii Ortodoxe Romane, București, 2015 (abreviere Î.C.O.: 2015).
Învățătura de credință ortodoxă, Ed.Renașterea, Cluj-Napoca, 1993 (abreviere Î.C.O.: 1993).
Învățătura de credință ortodoxă, Ed.Renașterea, Cluj-Napoca, 1993 (abreviere Î.C.O.: 2009).
Sfântul Filaret, *Catehismul Ortodox*, traducere de Gheorghită Ciocoi, Ed. Cartea Ortodoxă, București, 2007.
Sfântul Filaret, *Catehismul Ortodox*, traducere de Gheorghită Ciocoi, Ed. Cartea Ortodoxă, București, 2007 (abreviere C.O.:2007).
Sfântul Nicolae Velimirovici, *Credința sfinților – Catehismul Bisericii Ortodoxe*, Ed. Sofia, București, 2004 (abreviere C.B.O.:2004).
Viu este Dumnezeu: catehism ortodox, traducere de Ioan Nicolae, Ed. Reîntregirea, Alba-Iulia, 2009.
Dicționar: Dicționar Etimologic Român, Ed. Saeculum, București, 2007.

Studii de referință

- Chivu, Gheorghe, *Civilizație și cultură. Considerații asupra limbajului bisericesc actual*, București, Ed. Academia Română, 1997, p. 15.
Florea, Ligia (coord.), *Gen, text și discurs jurnalistic*, București, Ed. Tritonic, 2011, p. 11.
Maingueneau, Dominique, *L'analyse du discours, Introduction aux lectures de l'archive*, Hachette, Paris, 1991, p. 20
Maingueneau, Dominique, *Semantique de la polemique, discours religieux et ruptures idéologiques au XVIIesiècle*, Ed. L'Âge d'homme, Laussane, 1983, p. 25-37.

Pelikan, Jaroslav, *Credo, Ghid istoric și teologic al crezurilor și mărturisirilor de credință în tradiția creștină*, Ed. Polirom, 2010, p. 42.

Teleoacă, Dana-Luminița, *Limbajul bisericesc actual între tradiție și inovație*, Ed. Academiei Române, București, 2008, p. 35

Todorov, T., Bakhtine, M., *Le principe dialogique*, Paris, Ed. Seuil, p. 99.